

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI LA TANZANIA
MTIHANI WA UALIMU DARAJA LA A

612

URAIA

Muda: Saa 3

MAJIBU

Mwaka: 2022

Maelekezo

1. Karatasi hii ina sehemu A and B.
2. Jibu maswali yote.

maktaba.tetea.org

1. Mahakama Kuu ya Tanzania ina majukumu gani kwa wananchi? Ainisha majukumu manne.

Majukumu ya Mahakama Kuu ni:

Kusikiliza kesi za jinai: Mahakama Kuu inasikiliza kesi za jinai kubwa, kama mauaji au wizi wa silaha, ili kuhakikisha haki inatendeka.

Kusikiliza kesi za madai: Inashughulikia kesi za madai zinazohusisha pesa nyingi, kama migogoro ya ardhi, ili kutoa uamuzi wa haki.

Kusikiliza rufaa: Inapokea rufaa kutoka mahakama za chini, kama Mahakama za Wilaya, ili kuhakikisha uamuzi wa haki.

Kusimamia sheria za katiba: Inalinda katiba kwa kuhakikisha sheria zinazotungwa na Bunge haziendi kinyume na katiba.

2. Fafanua kwa ufupi kazi nne za Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kama kiunganishi cha serikali na wananchi.

Kazi za Bunge ni:

Kutunga sheria: Bunge hutunga sheria zinazowakilisha maslahi ya wananchi, kama sheria za elimu au afya.

Kusimamia serikali: Bunge huiuliza serikali maswali kuhusu utendaji wake, kama matumizi ya bajeti, ili kuhakikisha uwajibikaji.

Kuwakilisha wananchi: Wabunge huwakilisha maoni ya wananchi, kama kuuliza maswali kuhusu ukosefu wa maji vijijini.

Kuidhinisha bajeti: Bunge huidhinisha bajeti ya serikali, kama bajeti ya elimu, ili kuhakikisha inawafaidisha wananchi.

3. Kwa kutoa mifano, tumia hoja nne za kutofautisha kati ya jinsi na jinsia.

Jinsi: Hurejelea tofauti za kibiolojia kati ya mwanaume na mwanamke, kama mwanaume kuwa na sauti nzito.

Jinsia: Hurejelea majukumu ya kijamii yanayotokana na jinsi, kama kusema wanawake ndio wanaopaswa kupika.

Jinsi: Ni ya asili na haibadiliki, kama mwanamke kuwa na uwezo wa kuzaa.

Jinsia: Ni ya kijamii na inaweza kubadilika, kama wanaume sasa kushiriki katika kazi za nyumbani kama kupika.

4. (a) Kiongozi mwadilifu katika muktadha wa somo la Uraia ni kiongozi wa namna gani?

(b) Mbinu gani zinazoweza kutumika kurekebisha mwadilifu mbaya katika jamii? Ainisha mbinu tatu.

(a) Kiongozi mwadilifu:

Kiongozi mwadilifu ni kiongozi anayeongoza kwa uadilifu, uwazi, na uaminifu, akizingatia maadili ya jamii, kama kiongozi anayepambana na rushwa na kuwajibika kwa wananchi.

(b) Mbinu za kurekebisha mwadilifu mbaya:

Kutoa elimu ya uraia: Kufundisha kiongozi kuhusu maadili ya uongozi, kama umuhimu wa uwajibikaji, kupitia semina.

Kumudu adhabu: Kuweka sheria kali, kama kumudu kiongozi anayefanya rushwa afungwe, ili kumudu tabia njema.

Kushirikisha jamii: Jamii inaweza kushiriki katika kumudu kiongozi awe mwadilifu, kama kuripoti tabia mbaya kwa mamlaka.

5. Uchumi wa Taifa letu unategemea yazana gani ya mapato? Orodsha yazana vinne.

Yazana ya mapato ni:

Ushuru: Serikali inapata mapato kupitia ushuru, kama ushuru wa mapato (PAYE) au VAT.

Kilimo: Uchumi unategemea kilimo, kama mauzo ya mazao ya kahawa na pamba.

Utalii: Mapato yanapatikana kupitia utalii, kama wageni wanaotembelea Serengeti.

Madini: Uchumi unategemea madini, kama dhahabu inayochimbwa Geita na Shinyanga.

6. Nchi wanachama wa Umoja wa Mataifa (UN) hufanya kazi kwa kutegeemea. Bainisha misingi minne inayowezesha kutegeemea kwa nchi wanachama.

Misingi ya kutegeemea ni:

Heshima kwa uhuru wa nchi: Nchi wanachama zinapaswa kuheshimu uhuru wa nchi nyingine, kama kutoingilia mambo ya ndani ya nchi nyingine.

Ushirikiano wa kimataifa: Nchi zinashirikiana katika masuala kama biashara na afya, kama kushirikiana kupambana na magonjwa kama COVID-19.

Kudumisha amani: Nchi zinapaswa kushirikiana kudumisha amani, kama kutuma wanajeshi wa UN katika maeneo ya vita.

Kukuza haki za binadamu: Nchi zinapaswa kukuza haki za binadamu, kama haki ya elimu na afya kwa wote.

7. Bainisha athari hasi nne za Tanzania kujunga katika Jumuiya za Kimataifa.

Athari hasi ni:

Utegemezi wa kiuchumi: Tanzania inaweza kutegemea sana misaada ya nje, kama kutoka World Bank, na kupoteza uhuru wa kiuchumi.

Uingiliaji wa nje: Jumuiya za kimataifa zinaweza kuingilia mambo ya ndani, kama kushinikiza sera zisizofaa Tanzania.

Ushindani wa Biashara: Biashara za ndani zinaweza kushindwa na bidhaa za nje, kama bidhaa za bei nafuu kutoka China.

Uhamiaji haramu: Ushirikiano wa kimataifa unaweza kuongeza uhamiaji haramu, kama watu kutoka nchi jirani kuingia Tanzania.

8. Machapisho bora ya ziada ya kufundishia somo la Uraia yana sifa gani? Bainisha sifa nne.

Sifa za machapisho bora ni:

Urelevu: Machapisho yanapaswa kuhusiana na mtaala wa Uraia, kama kuwa na maelezo kuhusu katiba ya Tanzania.

Uwazi: Yanapaswa kuwa na lugha rahisi inayofaa wanafunzi, kama kutumia mifano rahisi kuelezea haki za binadamu.

Kuvutia: Yanapaswa kuwa na picha za rangi na hadithi zinazowavutia wanafunzi, kama picha za viongozi wa Tanzania.

Kuhusiana na mazingira: Yanapaswa kuwa na mifano inayohusiana na Tanzania, kama hadithi za maadili ya jamii za Kitanzania.

9. Kwa kutumia hoja nne, thibitisha kuwa azimio la kazilinaliana na andalio la somo katika mchakato wa ufundishaji na ujifunzaji.

Kupanga somo: Azimio la kazilinaliana linamudu mwalimu kupanga somo vizuri, kama kuweka malengo yanayolingana na andalio, kama kufundisha haki za binadamu.

Kuhakikisha malengo: Linahakikisha malengo ya somo yanafanikishwa, kama kulingana na andalio la kufundisha kuhusu Bunge.

Kusaidia tathmini: Linasaidia mwalimu kutathmini wanafunzi kulingana na andalio, kama kuuliza maswali yanayohusiana na somo.

Kutoa mwongozo: Linatoa mwongozo wa kufundishia, kama kulingana na andalio la kutumia mbinu kama majadiliano kufundisha Uraia.

10. Kwa kutoa mifano, eleza kwa ufupi malighafi nne zinazotumika kuandaa zana za kufundishia na kujifunzia somo la Uraia kwa wanafunzi wa Darasa la Sita.

Malighafi ni:

Karatasi: Inatumika kuandaa chati zinazoonyesha haki za binadamu, kama haki ya elimu.

Rangi: Inatumika kupaka rangi kwenye picha za viongozi wa Tanzania, kama picha ya Nyerere.

Magazeti: Yanatumika kukusanya habari za Uraia, kama habari za uchaguzi, kwa ajili ya majadiliano.

Mbao: Inatumika kutengeneza ubao wa kuandika maelezo ya Uraia, kama muundo wa serikali ya Tanzania.

11. Mwalimu Yona ni mwalimu wa kuandaa andalio la somo na azimio la kazi la somo la Uraia. Eleza mambo matano anayozingatia mwalimu Yona wakati wa kufanya maandalizi hayo.

Mambo ya kuzingatia ni:

Malengo ya somo: Yona anapaswa kuweka malengo wazi, kama kufundisha kuhusu haki za binadamu.

Maudhui ya somo: Anapaswa kuchagua maudhui yanayohusiana na Uraia, kama muundo wa serikali ya Tanzania.

Mbinu za kufundishia: Anapaswa kuchagua mbinu zinazofaa, kama majadiliano au hadithi kuhusu maadili.

Rasilimali: Anapaswa kuandaa rasilimali, kama chati au picha za viongozi, kwa ajili ya somo.

Tathmini: Anapaswa kuweka njia za kupima uelewa, kama kuuliza maswali kuhusu katiba baada ya somo.

12. Tofauti zinaonesha kuwa, wanafunzi wenye ufanisi mwingi ni watoto wa kawaida katika familia zenye misingi bora ya maadili mema. Fafanua misingi sita inayoweza kutumika kujenga familia za wanafunzi wenye ufanisi mwingi huo.

Misingi ya kujenga familia ni:

Upendo na mshikamano: Wazazi wanapaswa kuwapa watoto upendo, kama kuwapongeza wanapofanya vizuri shuleni.

Maadili ya uaminifu: Wazazi wanapaswa kuwafundisha watoto uaminifu, kama kusema ukweli kila wakati.

Nidhamu: Wazazi wanapaswa kuweka nidhamu, kama kuwapa watoto ratiba ya kusoma nyumbani.

Kushirikiana: Familia inapaswa kushirikiana, kama wazazi kusaidia watoto kufanya kazi za shule.

Kutoa elimu ya maadili: Wazazi wanapaswa kufundisha maadili kama heshima, kama kuwafundisha watoto kuwaheshimu wazee.

Kutoa mazingira salama: Wazazi wanapaswa kuhakikisha nyumba ni salama, kama kutoa nafasi ya kusoma bila kelele.

13. Kwa kutoa mifano wa swali moja kwa kila ngazi, chambua ngazi sita za nyanja ya utambuzi zinazoviyotumika katika mchakato wa upimaji wa wanafunzi.

Ngazi za nyanja ya utambuzi (Bloom's Taxonomy) ni:

Kukumbuka: Kupima kama mwanafunzi anakumbuka, kama “Taja mifuko mitatu ya serikali ya Tanzania.”

Kuelewa: Kupima uelewa, kama “Eleza kwa kifupi jukumu la Bunge la Tanzania.”

Kutumia: Kupima matumizi, kama “Tumia mfano wa haki moja ya binadamu unayojua.”

Kuchambua: Kupima uchambuzi, kama “Chambua tofauti kati ya jinsi na jinsia.”

Kutathmini: Kupima tathmini, kama “Una maoni gani kuhusu ushirikiano wa Tanzania na UN?”

Kubuni: Kupima ubunifu, kama “Buni njia tatu za kukuza maadili ya uaminifu shuleni.”

14. Upo katika mafunzo kwa vitendo, mwalimu mkuu amekuandalia kuwafundisha wanafunzi wa Darasa la Sita mada ndogo ya “Sera na Mipango ya Uchumi” kwa dakika 40. Kwa kuzingatia mifundo ya andalio la somo la Uraia, andaa hatua za somo kwa kuzingatia vitendo vya ufundishaji, ujifunzaji na upimaji.

Andalio la Somo

Mada: Sera na Mipango ya Uchumi

Darasa: Sita

Muda: Dakika 40

Malengo:

Mwanafunzi aweze kueleza maana ya sera na mipango ya uchumi.

Mwanafunzi aweze kutaja sera moja ya uchumi ya Tanzania.

Hatua za Kufundishia:

Utangulizi (Dakika 5): Mwalimu atanza kwa kuuliza, “Mnajua serikali inavyopanga pesa za nchi?” ili kuwavutia wanafunzi. Ataelezea maana ya sera na mipango ya uchumi kwa kifupi.

Shughuli za Kati (Dakika 25):

Vitendo vya Ufundishaji: Mwalimu ataandika kwenye ubao maana ya sera (miongozo ya serikali) na mipango ya uchumi (mikakati ya maendeleo), akitoa mfano kama “Sera ya Kilimo Kwanza.”

Vitendo vya Ujifunzaji: Wanafunzi watashiriki katika majadiliano ya kikundi, wakiulizana “Sera ya Kilimo Kwanza inasaidia nini?” na kuandika majibu yao.

Hitimisho na Upimaji (Dakika 10): Mwalimu atawapa wanafunzi maswali kama “Taja sera moja ya uchumi ya Tanzania” na “Sera ya uchumi inasaidia nini?” ili kupima uelewa wao. Atawapongeza waliopofanya vizuri.

Rasilimali: Ubao, chaki, karatasi, kalamu.

Tathmini: Kuangalia kama wanafunzi wanaweza kueleza maana ya sera na kutaja mfano wa sera ya uchumi.